

**Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України**

**Навчально-науковий інститут воєнної історії
Національного університету оборони України**

**Соціально-психологічний факультет
Національного університету цивільного захисту України**

**Факультет психології Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника**

**Кафедра психології та педагогіки
Національної академії національної гвардії України**

**Кафедра психології Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького**

**Відділ психологічного забезпечення підрозділів
Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України**

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

**Матеріали
II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

23 квітня 2024 року

м. Черкаси

УДК 159.923
ББК 88.4
П 78

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 9 від 18 квітня 2024 р.)*

*Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому
доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією
в Черкаському інституті пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
(протокол № 5 від 15 квітня 2024 р.)*

П 78 Проблеми психології діяльності в особливих умовах:
Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 23 квітня
2024 р. – К. : 7БЦ, 2024. – 350 с.

ISBN 978-617-549-306-9

Збірник містить матеріали, представлені учасниками II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми психології діяльності в особливих умовах».

У публікаціях висвітлено широке коло проблем, пов'язаних з актуальними питаннями психологічного забезпечення службово-професійної діяльності підрозділів сил безпеки та оборони України; медико-психологічними основами збереження здоров'я й реабілітації учасників бойових дій та інших надзвичайних ситуацій; особливостями надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок кризових травматичних подій.

Збірник адресований науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, спеціалістам у галузі психології, а також усім тим, хто цікавиться сучасними науковими дослідженнями психологічних проблем діяльності в особливих умовах.

УДК 159.923
ББК 88.4

ISBN 978-617-549-306-9

© Авторські тексти, 2024

4. Walls E. The value of situational leadership. *Community practitioner: the journal of the Community Practitioners' & Health Visitors' Association*. 2019. Vol. 92. № 2. P. 31-33. URL: <http://surl.li/myvhp>. (дата звернення: 08.11. 2023).

5. Wen T.B. et al. Leadership styles in influencing employees' job performances. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2019. Vol. 9, № 9. P. 55-65. DOI: 10.6007/IJARBS/v9-i9/6269 (дата звернення: 04.10. 2023).

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

*Андрій ЛИТВИН, д-р пед. наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

*Лариса РУДЕНКО, д-р пед. наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У час жорстокої, неспровокованої воєнної агресії з боку російської федерації Україна послідовно прагне до членства в НАТО, що актуалізує низку завдань з адаптування до стандартів Альянсу, і потребує зміни на всіх рівнях військової та освітньої систем, зокрема у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Процес підготовки фахівців сектору безпеки та оборони з урахуванням особливостей гібридної війни та її «гарячої» фази супроводжується не лише підвищенням вимог до їхньої професійної компетентності, а й потребує вдосконалення психологічної підготовки особового складу військових частин і з'єднань. Проте на сучасному етапі немає єдиних підходів до психологічного забезпечення діяльності особового складу для ефективної діяльності в екстремальній обстановці [4, с. 6].

Професії фахівців сектору безпеки та оборони властиві динамічність та стресогенність. Вона відрізняється передусім тим, що висуває підвищені вимоги до психічних і психофізіологічних можливостей фахівця. При цьому виконувани оперативно-тактичні завдання, як правило, можуть бути, реалізовані лише діями, пов'язаними зі значним ризиком [2, с. 92-93]. Тому особливу увагу під час професійної підготовки потрібно приділити зростанню рівня всебічної готовності до успішного виконання бойових завдань і особистісної життєстійкості.

Співпраця з іноземними військовими формуваннями і закладами освіти союзних держав, вивчення практики підготовки військових фахівців у арміях країн НАТО дає змогу виявити такі вимоги до формування офіцерів [5]: зорієнтованість на високий професіоналізм фахівців сектору безпеки та оборони; єдність підходів до їхньої підготовки, що забезпечує взаємозамінність і взаємодію фахівців із різних країн; націленість на інновації, створення, впровадження та невпинний розвиток новітніх методик і технологій у військовій освіті; адаптивність до змін, яка забезпечує гнучкість і готовність до нових викликів у діяльності та підготовці; підтримка партнерства та співпраці для спільного вдосконалення стандартів і вимог до підготовки фахівців сектору безпеки та оборони; акцент на етичних принципах і відповідальності за свої дії. Зауважимо, що кожна із зазначених вимог має виражений психологічний аспект.

Дослідження підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки та оборони у ВВНЗ свідчить про високу затребуваність психологічної складової професійної компетентності випускників, та водночас – гостру нестачу часу на вивчення дисциплін, які дають змогу опанувати техніки саморегуляції психічних станів, виробити і розвинути здатність до психоемоційної стійкості та готовності ефективно діяти в екстремальних (бойових) умовах, сформувати навички конструктивної взаємодії у військових підрозділах тощо.

Відповідно до стандартів вищої освіти внаслідок професійної підготовки фахівці сектору безпеки та оборони мають: демонструвати впевненість у собі, володіти критичним мисленням; брати відповідальність за власні рішення у невизначеній і складній обстановці, швидко пристосовуватися до нових умов; виявляти самодисциплінованість, витривалість і сміливість в екстремальних обставинах; бути самовідданим у служінні країні, ставити пріоритетами виконання завдань на високому рівні; адекватно ставитися до підлеглих; поважати почуття гідності; поводитися рішуче, навіть в умовах високого ризику тощо [1].

Система формування у ВВНЗ психологічної готовності майбутніх фахівців сектору безпеки та оборони до професійної діяльності охоплює взаємопов'язані заходи навчального, виховного й організаційного характеру та передбачає такі напрями [3, с. 44]: психологічна діагностика та ретельний професійний відбір абітурієнтів, придатних для виконання службових завдань в особливих умовах діяльності; формування та розвиток професійно важливих якостей особистості під час освітнього процесу; психолого-педагогічний супровід і підтримка самоосвіти, самовиховання та самоконтролю здобувачів; контроль, аналіз та оцінювання результативності процесу формування готовності курсантів до службової діяльності; постійний моніторинг результатів і корегування психолого-педагогічних впливів.

Узагальнюючи досвід проектування та реалізації системи психологічної підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки та оборони, сформулюємо пропозиції та рекомендації, що сприяють її оптимізації в освітньому процесі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання:

- потрібно виробити єдину систему методологічних підходів до організації психологічного супроводу професійної підготовки здобувачів військової освіти;
- посилити роль психологічної служби ВВНЗ, зокрема під час відбору на навчання;
- стимулювати науково-дослідну роботу в галузі психологічної підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки та оборони до професійної діяльності;
- активізувати розроблення та видання навчально-методичної літератури з проблем психологічного забезпечення військової служби;
- впроваджувати в освітній процес інноваційні форми, методи і технології психологічної підготовки;
- визначити, обґрунтувати і впровадити організаційно-педагогічні та психолого-педагогічні умови, які сприяють активізації здобувачів щодо самостійного розв'язання можливих психологічних проблем і збагачення власного психологічного ресурсу, що визначає потенційну психологічну готовність до успішного виконання службових завдань;
- розширювати інформаційно-освітнє середовище ВВНЗ шляхом залучення до занять, тренінгів і майстер-класів провідних фахівців психологічних служб інших відомств і служб.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зельницький А. М. Вища військова освіта – проблема гарантування якості. *Вісник НАОУ*. 2012. № 1(26). С. 23–25.

2. Козяр М., Литвин А. Теоретичні засади формування готовності фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних ситуаціях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2017. № 1. С. 85–98.

3. Литвин А. В., Руденко Л. А. Формування психологічної готовності курсантів ЗВО ДСНС до діяльності в ризиконебезпечних обставинах. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Педагогіка і психологія. 2021. № 1(21). С. 40–48.

4. Психологія бою: діяльність командира підрозділу щодо підтримання морально-психологічного стану особового складу в ході бойових дій : навч.-метод. посіб. / А. М. Романишин, О. В. Бойко, Д. В. Богородицький та ін. Львів : НАСВ, 2015. 322 с.

5. Стандарти та вимоги НАТО до професійної підготовки військовослужбовців. *Ukraine to NATO*. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/standarty-ta-vymohy-nato-do-profesiynoi-pidhotovky-viyskovosluzhbovtziv/> (дата звернення: 18.02.2024).

УДК 159.9 – 057. 589.6

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Ксенія ЛИТВИНЕНКО

здобувач вищої освіти,

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Політичні та економічні перетворення у нашому суспільстві відбуваються на тлі складних і суперечливих соціальних, природних, техногенних, екологічних, інформаційних процесів, що характеризуються непередбачуваністю розвитку ситуації, протиріччями застосування відповідних сил і засобів задля попередження та ліквідації негативних наслідків та існуючою нормативною базою їх використання, особливо у воєнний час.

Особливості стану країни під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої країни зумовили зміни у статусі ДСНС України, характери службово-бойової діяльності підрозділів, частин, аварійно-рятувальних і пошуково-рятувальних формувань, вимоги до процесу підготовки фахівців, здатних захистити інтереси людини, суспільства і держави. Якість виконання цих завдань багато в чому залежить від рівня психологічної готовності працівників ДСНС України до діяльності в екстремальних ситуаціях.

Професійна діяльність працівників ДСНС характеризується тривалим впливом значної кількості стресогенних психотравмуючих чинників, наявністю постійної загрози для життя, високою ймовірністю загибелі, отримання травм. Це визначає високі вимоги не тільки до рівня професійної підготовленості, але й до психологічних якостей особистості, які зумовлюють психологічну готовність до професійної діяльності.

Проблема психологічної готовності працівників ДСНС є професійно значущою, тому що від неї залежить не тільки ефективність службової діяльності, але й їх особистісна безпека.

<i>Микола КРИШТАЛЬ</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ.....	64
<i>Павло ЛЕВЧЕНКО, Олександр ЧЕРНЕНКО</i>	
РЕІНТЕГРАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ	69
<i>Сергій ЛЕЩЕНКО</i>	
СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА	71
<i>Андрій ЛИТВИН, Лариса РУДЕНКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	75
<i>Ксенія ЛИТВИНЕНКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....	77
<i>Георгій ЛОЖКІН, Наталія ВОЛЯНЮК</i>	
АТЕНЦІЙНА ТА МНЕМІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОМИЛКОВИХ ДІЙ СУБ'ЄКТА ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ	79
<i>Христина МАКАР, Роман ЯРЕМКО</i>	
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	81
<i>Юлія МІНСЬКА, Микола КРИШТАЛЬ</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ РАДІАЦІЙНОГО, ХІМІЧНОГО ТА БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ.....	83
<i>Микола ПЕЛИПЕНКО</i>	
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОМПОНЕНТІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	85
<i>Микола ПЕРЕВІЗНИК, Микола ФОМИЧ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ.....	87
<i>Лілія ПИЛИПЕНКО, Роксолана СІРКО</i>	
ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	89
<i>Малена ПОЛТАВСЬКА, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	91
<i>Вікторія ПОСНІК, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	93
<i>Владислава ПУСТОВІТ, Микола КРИШТАЛЬ</i>	
СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ У СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	94
<i>Григорій РАДЧЕНКО, Тетяна ЧЕРЕДНИЧЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЖЕЖНИХ-РЯТУВАЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	96